

Усний журнал по темі: «Козацтво в історії України».

(Можна провести як узагальнюючий урок, можна як позакласний час)

ШАЛАШНА Г.Н., вчитель санаторної школи – інтернату №11, місто Маріуполь, Донецької обл.

Цілі уроку:

- Повторити, узагальнити і закріпити знання, отримані учнями при вивченні теми;*
- Розвивати уміння і навички, які формувалися при вивченні теми;*
- Аналізувати і зіставляти історичні факти і події;*
- познайомитися з невідомими сторінками з історії українського казачества:*
- Визначити історичне значення козацтва в історії українського народу;*
- Виховання інтересу та поваги до історії українського народу.*

ОБЛАДНАННЯ : учбова настінна карта, додаткова, історична та художня література, ілюстрації до теми.

ЕПІГРАФ УРОКУ.

За дніпровими порогами, за південними дорогами,

За степами, за широкими наші прадеди жили.

Мали Січ Козацьку сильну,

Цінували волю вільную, Україну свою рідну як зеніцю берегли!

3.МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Сьогодні ми з вами підводимо підсумок нашої роботи з вивченої великої і цікавої теми «Виникнення козацтва. Національно-визвольна війна українського народу в середині 17 століття». У нас незвичайний урок. Ми не тільки перевіримо, як ми засвоїли цю тему, але і познайомимося з невідомими сторінками історії козацтва, яких немає в нашому підручнику. Для цього була створена творча група, яка і представить нам свою роботу у формі усного журналу. Що таке журнал ми знаємо. Друковані журнали ми читаємо, а усний ми будемо з вами слухати і разом працювати. Перші дві сторінки - пізнавальні, третя-це вікторина, яка дозволить нам з'ясувати ваші знання з вивченої теми. .

4.ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ.

Після цього уроку учні зможуть:

- повторити, узагальнити і закріпити отримані знання, вміння та навички здобуті при вивченні теми;
- розповісти про надзвичайні можливості козаків;
- дати визначення основних понять вивченої теми;
- аналізувати і порівнювати історичні факти і події;
- вказати дати найважливіших битв козаків;
- назвати імена видатних козацьких гетьманів;
- зробити висновок про значення козацтва в історії українського народу.

5. УСНИЙ ЖУРНАЛ «Козацтво в історії українського народу».

- Сторінка 1. Дисципліна і побратимство - причини успіхів козаків.
 - Сторінка 2. Надзвичайні здібності козаків. Козаки - характерники.
 - Сторінка 3. Що дізнався. Що запам'ятав. - Вікторина з вивченої теми.
- (матеріали додаються)

6.ІТОГІ УРОКУ.

Заключне слово вчителя.

Ось і підвели ми підсумки вивченого матеріалу. Якись питання ми засвоїли дуже добре, якись слабше, але я впевнена, що для кожного з вас ця тема вже не «закрита книга». Давайте ж підведемо підсумок і зробимо ВИСНОВКИ:

1. Про значення козацтва в історії України; 2. Чому вчить історія козацтва сучасну молодь? 3. Чому уряд після проголошення незалежності України почав відроджувати козацтво?

А завершити урок мені хочеться словами М.Бакая:

Молюсь за тебе, Україно,

І свої сили віддаю, щоб відродити Із Руїни

Наш дух и славу бойову.

Очистимо усі джерела,

Дніпро - Славутич оживе.

І Заспіваймо: «Ще не вмерла Вкраїна наша и НЕ вмере»!

7. Домашнее завдання: повторити тему.

ДОДАТОК.

Сторінка 1. Дисципліна і побратимство - запорука успіху козаків. Відомо, що військова дисципліна є необхідним інструментом існування будь-якого війська. Не було винятком і козацтво. Враховуючи, що будь-яке невиконання наказу, службових обов'язків, низький моральний стан кожного окремого воїна можуть мати важливі наслідки для всього війська. Козацтво на війні підпорядковувалося досить жорстким законам. Поширеними покараннями були смерть і биття княмі. Однак, було б неправильно зводити козацьку дисципліну тільки до покарань. Велике значення для козацького війська мала ідеологія, суть якої зводилася до

того, що козацтво було хранителем християнської віри. Під час війни з поляками до релігійних гасел захисту християнства додавалася ще й національна ідея - звільнення Русі. Таке ідеологічне обґрунтування було серйозною опорою дисципліни і порядку у військах. Підводячи підсумки питанню дисципліни, можна визначити три основних кити, на яких вона трималася: покарання, ідеологія і суд товариства.

Велике значення в бою, разом з відвагою і зневагою до смерті вважалася взаємовиручка і поняття військової честі. Воїн зобов'язаний був думати не лише про себе, а й про свого товариша, який бився поруч, а також про все суспільство, доля якого залежала від його поведінки в бою. В арміях світу цього досягали різними способами. В Україні існував інститут бойового побратимства. Особливо цінувалося побратимство серед запорізьких козаків. Козаки йшли до церкви, де під присягою підписували спеціальний заповіт, дарували один одному хрести або ікони, а також обмінювалися зброєю. Тепер життя побратима для козака була дорожче свого власного життя. Залишити одного побратима в бою вважалось страшною ганьбою. «Сам помирай, а побратима в біді не залишай!» говорилося в старій козацькій мудрості.

Козаки дивилися на своє військо, як на велику сім'ю, називаючи його «лицарським товариством», а свого отамана величали «батьком». Основною цінністю козака була честь-честь воїна і честь товариства, а втрата честі і лицарської слави для воїна страшніше, ніж смерть.

Д.Яворницький наводить уривок козацької пісні, в якій йдеться про ставлення козака до своєї голови, про славу «навіщо дорожити головою, якщо не сьогодні, так завтра поляже вона, а Слава не вмере, не поляже, всьому світу лицарство козацьке розкаже та козацька слава, що по всьому світу степом розляглась простяглась, та по всьому світу луговому гоміном розливалась. ТУРЕЧЧИНА та Татарщина добрим лихом знати далась, та й ляхам ворогам на спис віддалась. »

У той час люди добре знали, що кожна людина має певне призначення в житті, певний хрест, і від того, як він цей хрест пронесе, залежить подальша доля його роду і народу, і тому люди з готовністю йшли на смерть і на боротьбу, захищаючи свій народ, своє майбутнє.

2-а сторінка. Надзвичайні здібності козаків. Козаки— характерники.

Козацьке Військо розвивалося в специфічних умовах. З одного боку - це Велика межа, де не було мирного життя, де кожну хвилину козак повинен бути готовий до нападу. З іншого боку - відсутність власної держави, і не рідко, ворожість Речі Посполитої до козацтва. Все це впливало на вольові та професійні якості українського воїна, стимулювало його віру у власні сили і в міць товариства.

У козацькому війську формувалися свої звичаї. Наприклад, найсильніші воїни на чолі з гетьманом билися в перших рядах. «Як стверджує А.Скальковський,» очевидно, курінні отамани вибиралися найхоробріші з членів куреня. Вони завжди йшли попереду і велика частина їх гинула під час бою. У бою з татарами учень і приймач Петра Сагайдачного Михайло Дорошенко проявив чудеса бойового мистецтва. Він йшов у бій попереду війська, та так вдарив по татарам, що сімох убив списом, а одного так сильно пробив, що «не було сил витягнути спис».

У 1694 Семен Палій, воюючи проти турків і татар під стінами Очакова, прорвався у фортецю на плечах яничар, рубая їх під собою, а в самій фортеці вбив кілька мурз: турки засипали могилою ці ворота і прорубали вхід в іншому місці; а ця могила отримала назву Палієвої. Щоб об'єктивно оцінити рівень військового мистецтва козаків, необхідно знати, що в той час татарські кіннотники наводили жах на всю Європу, а яничари вважалися непереможними.

Крім татарської, однією з кращих в Європі вважалася польська важка кавалерія. Але козаки справлялися і з ними. Археологи і зараз знаходять в місцях козацько-польських боїв гусарські шоломи і панцирі розрубані так, ніби вони були з картону або проламані бойовими сокирами. У XVІІ столітті європейські государі, особливо польські королі, наймали на військову службу козаків, а не закованих у броню крилатих гусар. Турецька армія була в цей період найсильнішою. Європейські армії терпіли поразки за поразкою від них. А козаки, як свідчить історія, виходили переможцями проти цієї грозної армії. «Недаремно турецький султан скаржився, що коли проти нього воюють інші держави, він спить на обох вухах, а коли на нього нападають козаки, він змушений спати на одному вусі».

Про надзвичайні можливості козаків свідчать багато фактів. Так, гетьман українського козацтва Володимир Мулява у своєму інтерв'ю «Українській газеті» наводить цікавий історичний документ з приводу здачі фортеці. Зокрема, він писав: «Коли захисники турецької фортеці побачили в морі козаків, то почали сміятися, адже цих безумців було не більше двох тисяч, а турецького гарнізону - близько 30 тисяч. Крім того, у захисників фортеці були гармати, на стінах фортеці в чанах кипіла смола. І коли козаки почали підніматися на стіни, туркам здалося, що це не люди. Хіба це можливо, коли облита палаючої смолою людина сміється так, що було чути в кожному кутку фортеці? Хіба може людина, якій відрубували праву руку, перехопити шаблю в ліву і зарубати ще 3-яничар? Хіба може, уतिकане отруєними стрілами людина йти на ряди яничарів, а ті, немов закам'яніли, не можуть підняти на нього зброю? Хіба може людина, коли йому перерубали шаблю, схопити яничара за ногу і їм вбивати інших захисників фортеці? ».

Володимир Мулява вивів теорію про надзвичайні здібності запорожців. І про це говорять багато фактів, що дозволяє зробити висновок про існування потужної системи тренування психофізичних особливостей воїнів, яка дозволяла їм управляти своїм тілом і духом.

Особливу увагу козаки приділяли вмінню керувати в бою своїми емоціями. У бойових умовах найгіршим для козака було втратити здатність керувати своїми емоціями: для цього у козаків існував спеціальний термін «втратити серце». Правилем козаків було ставитися з гумором до любої, навіть дуже небезпечній ситуації. Лише за допомогою гумору можна швидко і ефективно побороти страх, паніку, погасити гнів, підняти настрої собі та іншим.

На Січі були спеціальні воїни - смертники, які заради товаришів готові були йти на смерть і борошно. Так, перед знаменитою битвою козаків з польськими військами в 1648 році під Корсунью перед Богданом Хмельницьким і його полководцями було поставлено завдання виманити ворожу армію з дуже укріпленого табору. Виконати це завдання взявся старий козак Микита Галаган. Під час військових сутичок він спеціально здався в полон полякам, щоб під страшними тортурами передати ворогові неправдиві відомості, в які повірили поляки, залишили свої

укреплені позиції і зазнали поразки. Як свідчать історики, таких людей на Січі було багато. Таку самопожертву пояснювалося специфічним ставленням воїнів-запорожців до смерті. Для кожного козака почесною була смерть в бою з ворогом. Смерть від старості чи хвороби вважалася негідною воїна.

КОЗАКИ – ХАРАКТЕРНИКИ..

Це цілком реальні, хоча і дивовижні факти. Характерниками вважалися багато козацьких гетьманів, кошові атамани і полковники: Дмитро Байда - Вишневецький, Іван Підкова, Самійло Кішка, Іван Богун, Северин Наливайко, Максим Кривоніс. Але хто такі характернірки? Так у Запорізькій Січі називали людей, яких сьогодні назвали б магами або екстрасенсами. Вони насправді володіли надприродними здібностями. Козакам - характерникам, які володіли таємними знаннями, приписували різні вміння: знаходити і ховати скарби, заговорювати рани, і, що зовсім неймовірно «мертвих на ноги ставити, ядра статями каптанів ловити на льоту, і вмить ока переноситися з одного краю степу в інший!» Вважалося, що характерники здатні обертатися в вовків. У дохристиянські часи бога-громовержця представляли в супроводі двох вовків, або хортів. Саме про перетворення в хорту говориться в легендах про атамана Сірка. Недарма слово «Сірко» - один з епітетів вовка. Не випадково і те, що від слава «хорт» походить назва острова Хортиця.

Є легенди, в яких козак - характерник перетворюється на звіра, щоб потрапити в інший світ і повернути до життя вмираючого або тільки що померлого товариша. Вважалося, що це можна зробити тільки в зовнішності вовка. Схоже характерники володіли мистецтвом гіпнозу. А чим можна пояснити розповіді про те, як вони напускали на ворогів «морок»? У розповідях про запорожців часто згадуються випадки, коли козацький загін, зустрівшись з переважаючими силами противника «ховався». Для цього козаки швидко встромляли кілки, щоб вийшла огорожа і вселяли ворогам, що перед ними звичайна гай. І «заморочені» вороги просто проїжджали мимо. Навіть стихії корилися характерникам! Їм були підвладні вогонь, вода, земля і повітря. Кажуть вони могли

розігнати хмари, викликати грозу або, навпаки, заспокоїти розбурхану стихію. Образ козака-характерника є традиційним для козацьких пісень і дум, а також для наукових і художніх творів про козацчину.

Найбільше число легенд було про українських козаків - характерників – Мамая і Івана Сірка. Кажуть, що отаман запорізьких козаків Іван Сірко:

- Не програв жодного бою;

-Підписав знаменитий лист запорожців турецькому султанові;

-Брав участь у взятті фортеці Дюнкерк під час тридцятирічної війни;

-Після смерті отамана козаки перемагали ворогів, виставляючи вперед його відрізану руку;

-У 1812 році руку Івана Сірка тричі обнесли навколо Москви і доля війни була вирішена;

-Його називали перевертнем і характерником, а турки - Урус - Шайтаном;

-За переказами вже його народження було незвичайним - хлопчик народився з зубами, чим налякав всіх присутніх при його народженні; з дитинства виявляв незвичайні здібності, які надалі стали незвичайними. Що тут правда? Що вигадка? Що легенди?

Це належить з'ясувати вченим.

3. ЩО ДІЗНАЛИСЯ . ЩО ЗАПАМ'ЯТАЛИ.

(Вікторина з історії козацтва)

1.Когда виникло козацтво?

2.Дата першої згадки про козаків в історичних документах?

(1489; 1492)

3.Что означає слово « козак»?

4.Где з'явилися перші козацькі Січі?

5.Назовите ім'я, з яким пов'язують виникнення козацтва?

6. Назвіть причини виникнення козацтва?

7. Роз'ясніть поняття:

- Реєстрове військо;

- Гетьман;

- Військова старшина:

- Клейноди;

- Козацька рада;

- Кош.

8. Кто входив до складу козацької старшини?

9. Вкажіть причини морських походів козаків.

10. Із чого складався козацький флот?

11. Що таке «чайка»?

12. Назовіть ім'я видатного керівника морських походів козаків.

13. Чому козаки захопили Кафу?

14. Коли це сталося? (1616)

15. Коли була Хотинська битва? (1621)

16. Чим вона закінчилася?

17. Розтлумачте поняття «національно - визвольна боротьба».

18. Коли вона почалася?

19. Хто очолив?

20. Вкажіть причини.

21. Чому 1648 називають переможним?

22. Назвіть основні битви 1648 року..

23. Як називалася військова компанія 1649? Чому?

24. Який основний підсумок Збарожско - Зборівської кампанії.
25. Охарактерізуйте підсумки Зборівського договору.
26. Коли був укладений Білоцерковський мирний договір?
27. Після якої події?
28. Порівняйте Зборовський і Білоцерковський мирні договори.
29. Яким був основний підсумок національно-визвольної війни під керівництвом Б.Хмельницького?
30. Докажіть, що Гетьманщина-це дійсно казацька держава.
31. Докажіть, що форма правління Гетьманщини це-республіка.
32. Чем закінчилася національно - визвольна війна українського народу?
33. Чому ми - українці так шануємо історію козацтва?
34. Чому вчить вона нас сьогодні?

Додаток 2.